

О.О. Ляска, ст. гр. УНЗ-11-Б1
Науковий керівник: Г.М. Тимошко,
к.п.н., професор Інституту менеджменту
та психології ДВНЗ «УМО» НАПН
України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ З РОДИНАМИ УЧНІВ, СХИЛЬНИХ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ

Анотація. У статті висвітлені проблеми бездоглядності підлітків, розглянуто організаційно-педагогічні засади діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів з родинами учнів, схильних до противоправних дій, зростання рівня правопорушень серед неповнолітніх.

Ключові слова: організаційно-педагогічні засади, керівник професійно-технічних навчальних закладів, родини учнів, схильність до правопорушень, сімейне виховання, неблагополучні сім'ї.

Аннотация. В статье освещены проблемы безнадзорности подростков, рассмотрены организационно-педагогические принципы деятельности руководителей профессионально-технических учебных заведений с семьями учеников, склонных к противоправным действиям, росту уровня правонарушений среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: организационно-педагогические принципы, руководители профессионально-технических учебных заведений, семьи учеников, склонность к правонарушениям, семейное воспитание, неблагополучные семьи.

Annotation. In the article the lighted up problems of neglect of teenagers, organizationally-pedagogical principles of activity of leaders of Vocational educational establishments are considered with families of students, apt to the against right actions, increase of level of offences among minor.

Keywords: organizationally-pedagogical principles, leader Vocational educational establishments, families of students, propensity to offences, domestic education, unhappy families.

Загальна постановка проблеми. Важливу роль в управлінні навчальним закладом посідає організаційна діяльність суб'єкта-керівника, з об'єктом-педагогічним колективом, учнями. Забезпечуючи управління навчальним закладом, керівник усвідомлює, що спектр його діяльності і управлінського впливу на вирішення життєвих проблем поширюється на роботу з сім'ями учнів, їх педагогізацію та соціалізацію.

Сім'я, це усі вертикальні зв'язки з кількома поколіннями прабаб'я, що сходять у глибину часів, та теперішні взаємини між братами, сестрами, невістками, зятями тощо.

Підвищення рівня функціональної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), а саме вміння успішно та безпомилково бачити пріоритетне значення профілактичної роботи з сім'ями учнів, які опинилися у складних життєвих обставинах, здібності в області спілкування та здатності сприймати й інтерпретувати інформацію, приймати виважені рішення щодо вчинків і поведінки дітей та підлітків – є професійне кредо керівника навчального закладу. Сукупність цих особливостей є необхідними та важливими для підвищення професійної діяльності керівника.

Сучасні дослідники вважають, що соціалізація підлітків – це процес входження неповнолітніх під керівництвом дорослих у соціальне середовище, з певними нормами поведінки, моральними цінностями. Організацію професійного здійснення процесу соціалізації підлітків держава довірила педагогам. Основним завданням яких є передача прийдешнім поколінням моральних цінностей і норм поведінки, які відповідають вимогам суспільства. Якщо ж підліток не може адаптуватися до зразків поведінки і вимог вихователя, то процес соціалізації порушується, а молода особа стає асоціальною.

Згідно з дослідженнями К.А. Арутюняна, І.А. Бруханського, негативна поведінка як результат виховання в неблагополучних сімейних умовах є першою стадією соціопатогенезу особистості. Ця стадія відповідає латентній фазі соціальної деформації дитини, на якій поведінка підлітка не набуває асоціальної спрямованості, але соціалізація особистості дитини знаходиться на низькому рівні розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розуміння даних проблем в педагогічній теорії і практиці є складовою компетентнісного підходу в управлінні ПТНЗ, організаційні засади діяльності керівників професійно-

технічних закладів з родинами учнів, схильних до правопорушень – одним із пріоритетних завдань у системі управління ПТНЗ.

За результатами вивчення психолого-педагогічної літератури, визначено, що порушена проблема вже тривалий час є об'єктом вивчення вчених. Так, проблемами класифікації асоціальних сімей та причин виникнення відхилень у поведінці дітей у сім'ї займались П.Р. Лесгафт, Л.С. Виготський, а серед сучасних педагогів – Г.П. Бочкарьова, Б.Н. Алмазов. Особливості впливу цього інституту на соціалізацію особистості досліджували Г.М. Тимошко, І.Д. Зверєва, А.Н. Ганичева, І. Васильківська. Питання авторитету батьків і основи сімейної педагогіки розглядали А.С.Макаренко, В.О. Сухомлинский, Ю.Б. Азаров. Окремі питання сімейних взаємовідносин висвітлювались у працях В.Н. Дружиніна, С.В. Ковальова, А.Г. Шмельова, А.Г. Харчева.

А.Й. Капська зазначає, що характер загальних закономірностей процесу соціальної реабілітації девіантних дітей виражають педагогічні принципи, які диктують стратегію використання різних форм, методів і засобів соціально-педагогічної роботи із неповнолітніми.

Мета статті. Слід зазначити, що дослідження проблеми організаційно-педагогічні засади діяльності керівників професійно-технічних закладів з родинами учнів, схильних до правопорушень в педагогічній науці і практиці є вкрай недостатнім. Мета статті полягає у розкритті теоретичного обґрунтування та сутність організаційно-педагогічних засад діяльності керівника професійно-технічних закладів з родинами учнів, схильних до правопорушень. Сформування у підлітків знань про спеціалізовані служби з профілактики правопорушень та злочинності, їх ціль, завдання, напрямки, форми та методи роботи.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку нашої країни великою проблемою є велика кількість дітей схильних до правопорушень, а особливо серед підлітків. Виникає питання чому спостерігається таке явище? Звичайно, що однозначну відповідь на таке

запитання дати досить складно, тут відіграють велику роль економічні та соціальні фактори. Одним з ключових факторів є виховання підростаючого покоління, якому не завжди приділяють особливу увагу у родині.

На сьогоднішній день проблема правопорушень неповнолітніх є і залишається однією з гострих проблем українського суспільства, над пошуком шляхів її вирішення працює широке коло фахівців різних наукових галузей: кримінології, юриспруденції, психології, педагогіки, соціальної педагогіки, соціології, правознавства тощо. В системі ПТНЗ дана проблема потребує особливої уваги керівника.

Статистичні дані щодо злочинності неповнолітніх мають таку різновидність:

- злочини, пов'язані з наркотиками – 2,8 %;
- хуліганство – 6,2 %;
- крадіжки – 70,5 %;
- злочини проти життя та здоров'я – 2,1 %;
- інше – 9,4 %.

Злочинність серед молоді все більше набуває групового характеру. Питома вага злочинів, учинених групами, становить понад 70 %. Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів, у тому числі:

- вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень;
- зґвалтування;
- розбійні напади;
- пограбування;
- крадіжки приватного та державного майна.

Основними причинами правопорушень неповнолітніх є:

Соціально-економічні причини: бідність населення; відсутність цивілізованих ринкових відносин; зростання в суспільстві соціальної напруги, рівня безробіття, зокрема серед молоді (кожний третій випускник ПТНЗ та кожний п'ятий випускник ВНЗ – безробітні).

Несприятливе сімейне оточення (сорок відсотків неповнолітніх правопорушників виховувалося в неблагополучних сім'ях: з них 30 % – у неповних, 45% – у конфліктних, 25 % - в асоціальних і кримінальних сім'ях). У той же час 60% неповнолітніх правопорушників виховувалося в зовнішньо благополучних сім'ях, проте, з них 55 % виховувалося в матеріально незабезпечених сім'ях, 35 % – у родинах із низьким культурно-освітнім рівнем батьків, а 10 % – у досить заможних родинах).

Проблеми у взаємостосунках неповнолітнього під час навчально-виховного процесу (антипедагогічні методи роботи викладачів із важковиховуваною дитиною, неуспішність у навчанні, слабкий зв'язок між навчальним закладом та сім'єю). Окремо потрібно виділити низький рівень правової освіти та виховання в навчальному закладі та родині.

Негативний вплив в позаурочний час: скорочення системи закладів дозвілля для неповнолітніх призводить до незайнятості вільного часу підлітків (в Україні три тисячі населених пунктів не мають жодного закладу культури, 6,5 тисяч культурних закладів зачинено, а ще 500 знаходяться в аварійному стані); негативний вплив засобів масової інформації, що пропагують культ фізичної сили та агресію.

Тому одне з важливих завдань яке постає перед керівниками ПТНЗ це підвищення ефективності своєї діяльності щодо профілактики протиправної поведінки серед учнів.

Для цього застосовуються різні форми роботи:

- проведення особистої діагностики та соціологічних досліджень з проблем соціальної реабілітації учнів ПТНЗ, схильних до правопорушень;
- здійснення індивідуальної роботи, що включає в себе вивчення особистості, підтримку прагнення до самовдосконалення, встановлення довірливих взаємостосунків між підлітками та батьками, допомогу у визначенні моральних ідеалів;
- надання юридичної допомоги підліткам "груп ризику" та їхнім батькам;

- відбір та узагальнення нових соціально-педагогічних технологій профілактики зазначених негативних явищ серед учнів;

- проведення керівниками професійно-технічних навчальних закладів серії навчально-практичних семінарів для інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ.

Вивчення особливості підлітково-батьківських взаємовідносин, соціальні потреби, емоційний мікроклімат родини, керівник здійснює під час тісної співпраці з соціально-психологічною службою та класними керівниками. Налагодження контакту з членами сім'ї є основою подальшого конструктивного спілкування. Ефективна міжособистісна взаємодія повинна враховувати не лише певні правила спілкування, але й особливості особистості, конкретну ситуацію і менталітет родини, адже кожна сім'я має свої певні цінності, рівень культури взаємовідносин, оцінку втручання у внутрішні справи, характер та стадії переживання сімейної кризи. Знання технік конструктивного спілкування у такій справі для керівника є досить доречні.

Наведемо декілька основних рекомендацій для налагодження позитивного спілкування керівників професійно-технічних закладів з членами родин, учнів схильних до правопорушень.

1. Культура керівника у спілкуванні з родиною має бути високопрофесійною. Мова повідомлення повинна бути зрозумілою усім суб'єктам спілкування, а не нагадувати цитати з педагогічної конференції чи педради. Мовні конструкції повинні бути простими, емоційними, що значить виражати щире занепокоєння ситуацією, яка склалася, виявляти бажання допомогти. Краще одразу після представлення чітко окреслити мету відвідування, ніж викликати напругу у членів сім'ї довгими вступами, і поясненнями. Адже саме перші повідомлення відіграють важливу роль у подальшому сприйнятті однієї людини іншою.

2. Підкреслення значущості співрозмовника є однієї з найважливіших потреб людини у повазі й визнанні. Цей принцип може бути виражений як вербальними, так і невербальними засобами. Мовне підкреслення, наприклад,

важливої ролі, яку відіграє для підлітка ваш співрозмовник як батько, може бути виражене в контексті реальної ситуації з урахуванням особливостей особистості. На невербальному рівні це можуть бути різноманітні варіанти предметної демонстрації поваги, головне, щоб вони були щирі.

3. Це може бути єдність інтересів, цілей, задач, поглядів членів сім'ї. Особливо позитивним є зацікавленість у допомозі своїй дитині, налаштування на співпрацю з педагогами. У будь-якому випадку краще підкреслювати спільність певних позитивних рис і намірів, аніж підкреслювати різницю, несхожість позицій, критикувати.

4. Цікавість до проблем родини керівниками ПТНЗ повинна бути явною, розрахованою на його сприйняття та інтереси підлітка. Інтерес можна проявляти уважним слуханням, наведенням уточнюючих запитань, висловленням співпереживання.

Негативні явища, які існують у суспільстві, діють на особистість не прямо, а опосередковано, через найближче оточення: родину, колектив ровесників, коло друзів, засоби масової інформації, вулицю. Особливо сильно сприяють появі важковиховуваності підлітків чинники, пов'язані з негативним впливом на них неблагополучної родини.

Саме родина повинна розглядатися як фактор, який визначає психофізичну повноцінність чи недостатність підлітка, яка значною мірою може відбиватися на її навчанні і вихованні. Адже родина - це найперший інститут соціалізації дитини, де вона засвоює ті соціальні норми, принципи, орієнтири життя, які найчастіше супроводжують її до самої старості. Неблагополучна сім'я може справляти безпосередній руйнівний вплив на формування особистості, перешкоджати її нормальному розвитку.

Висновки. Аналізуючи роботу керівників професійно-технічних навчальних закладів можна зауважити що, як правило, позитивні результати у напрямі соціального супроводу сім'ї досягаються тоді коли, до рішення проблем підключаються усі учасники навчально-виховного процесу професійно-технічного навчального закладу та органи управління соціального блоку (освіти,

соціального захисту населення, охорони здоров'я, внутрішніх справ, у справах молоді, зайнятості тощо), але діяльність керівника є в цьому процесі – пріоритетною.

Учні ПТНЗ під професійним спрямуванням керівників мають розвинути самосвідомість до розуміння того, що ми живемо в упорядкованому світі, який функціонує за чітко визначеними й прогнозованими законами. Якщо ми станемо діяти в гармонійному контакті з цими законами, то будемо незмінно домагатися успіху в усіх починаннях.

Виховання підлітків схильних до правопорушень була і залишається процесом, який поповнюється новими педагогічними ідеями та прийомами і вибір їх, практично залежить від умов, у яких знаходиться на даний час керівник, педагог і учень. Але все ж таки найважливішими методами залишаються:

- переконання;
- довіра;
- моральна підтримка та зародження віри у власні сили;
- взаємовідносини у родині
- залучення до цікавої діяльності;
- аналіз вчинків або діяльності учня.

Керівники ПТНЗ під час роботи з родинами учнів, схильних до правопорушень виступають в таких основних ролях:

- як консультант – інформує сім'ю з питань сімейного законодавства, про існуючі методи виховання тощо;
- як радник – інформує сім'ю про важливість і можливості взаємодії батьків та підлітків у родині, дає педагогічні поради з питань виховання дітей;
- захисник – захищає права учнів у випадку, коли доводиться стикатися з повною деградацією особистості батьків.

Література

1. Батьки і діти: соціальне самопочуття дітей в українських сім'ях Г. Святненко, Л. Волинець та ін. – К., 2000.
2. Завгородня Т., Лисенко Н., Мажец Д., Ступарик Б. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою. – Івано-Франківськ-Ужгород, 2002.
3. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Т.1. Основи родинних взаємовідносин. – Івано-Франківськ, 2002.
4. Ляска О. , Каспрік Н. Соціально-психологічні умови підвищення педагогічного потенціалу родини, методичний посібник. – Шепетівка, 2011
5. Тимошко Г. Менеджмент соціальної роботи. Навчальний посібник. – Ніжен, 2011.
6. Тимошко Г. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб. Навчальний посібник. – Ніжен, 2011.
7. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка / М. Стельмахович– К., 1996.
8. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / Сухомлинський В.О. – К., 1978. - 263с.
9. Правові аспекти профілактики правопорушень серед неповнолітніх (методичні рекомендації), К.1995.
10. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх (Проблеми спільної роботи комісії у справах неповнолітніх та органів освіти України). К.1994.